

MAÇONERIA, CATOLICISME I LAÏCITAT

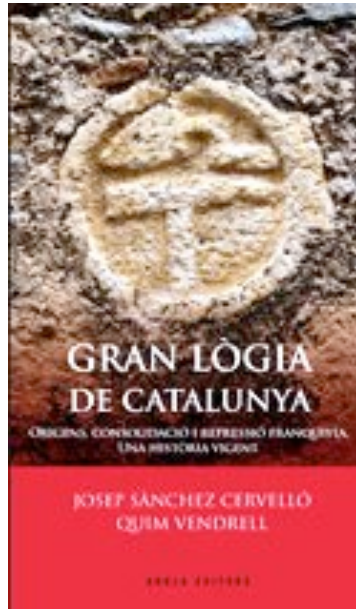
Quim Vendrell Moreno

Quim Vendrell Moreno (Tarragona 1957). Fotògraf amb diverses publicacions, és el responsable del Servei de Publicacions del Port de Tarragona. Ha estudiat humanitats, filosofia, art i oficis aplicats, economia social, programació informàtica i es considera alumne de tot i mestre de res. Des del 2003 és membre de la Gran Lògia de Catalunya. Conjuntament amb l'historiador Josep Sánchez Cervelló és autor de l'obra "*Gran Lògia de Catalunya. Orígens, consolidació i repressió franquista. Una història vigent*", Tarragona. Arola Editors, abril 2011.

Maçoneria, catolicisme i laïcitat

Quim Vendrell Moreno

3

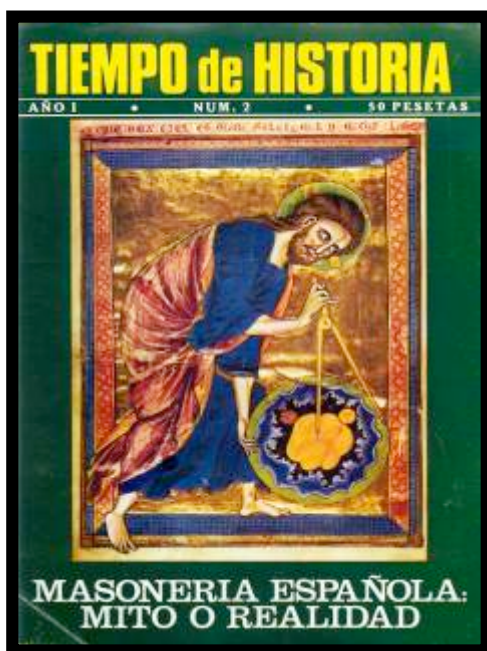
1. Introducció

Aquest article vol ser una aproximació a l'enfrontament dialèctic (sense possibilitat de síntesi) entre església i maçoneria. Unes relacions que des de bon començament situen l'església catòlica com a antimaçònica, tot i que al llarg de la història ha transcendit molt més que la maçoneria és antireligiosa o anticlerical per la disparitat d'implantació i de mitjans d'una i altra organització. Aprofitant aquesta avinentesa, l'article també intentarà desmuntar un seguit de tòpics que han sobreviscut al llarg de la història de la maçoneria, tant en positiu com en negatiu. Per portar a terme aquest propòsit he escollit els historiadors que han modernitzat l'estudi d'aquesta temàtica i han confeccionat un corpus sobre la maçoneria espanyola i llatinoamericana, seguint Ferrer Benimeli que és el referent en l'actualització metodològica. Òbviament, aquest esforç d'orientació i interpretatiu, sense apriorismes, és una treball ingent, encara no acabat, que permet des del rigor i la crítica històrica endinsar-se en la maçoneria per conèixer-la amb llums i ombres, perquè com diu Ferrer Benimeli “*És cert*

que la Història no és un tribunal, però no es pot renunciar a conèixer el passat - tot el passat- amb criteris rigorosos, ja que només així podrem extreure un ensenyament per al futur. El que es desconeix és difícil de superar. L'amnèsia, els pobles la paguen cara. Per això la Història és molt important per crear una consciència democràtica i és un gran instrument d'educació cívica". Cosa certament no senzilla quan la veritat xoca amb el mur de la tradició, del "sempre s'ha dit així", és a dir, del tòpic i dels esquemes mentals que no sempre responen a un autèntic esperit crític de la història¹.

2. Els antecedents medievals: la maçoneria operativa

Situem-nos en l'època medieval, en els orígens, en el gremi de constructors, quan l'any 1350 apareix un text anglès amb l'expressió *free stone mason* -que amb el temps es convertirà en *free mason*² (francmaçó)-, que fa referència al paleta lliure que treballa la pedra d'ornamentació. La habilitat i coneixements d'aquest paleta-picapedrer el porten a treballar gairebé en exclusiva construint catedrals i monestirs per qui tenia el poder econòmic del moment, l'església. I

aquesta exclusivitat tindrà com a resultat que aquests artesans restaran sota la protecció de l'església i no quedaran afectats per les lleis particulars de cada ciutat o de qualsevol altre poder temporal, fet que els permetrà anar d'un lloc a un altre (*free*), i així emprendre la construcció (*mason*) encomanada. Tot plegat, farà que el gremi de constructors assoleixi una elevada posició social que tindrà repercussions fins i tot en la iconografia del moment: Déu dissenyant el món amb un compàs, tal com feia un mestre constructor.

Tiempo de Historia. Com a portada "Déu com arquitecte de l'univers", de l'Österreichische Nationalbibliothek (a. 1220).

¹ FERRER BENIMELI, JA., «Introducción a la Historia de la Masonería», CORTIJO, E. (coord.), *Masonería y Extremadura*. Ed. Caja de Ahorros de Extremadura y el Ateneo de Cáceres, 28/4/08 (no hi ha més dades). <http://lamemoriaviva.files.wordpress.com/2008/11/libro_masones.pdf> [consultada: 1 juny 2012].

² Francmaçoneria o maçoneria són sinònims. Alguns autors prefereixen parlar de francmaçoneria per ser més fidels a l'expressió original de *free mason*. Tinguem en compte, però, que la paraula francmaçoneria apareix a partir del segle XVIII.

Aquests picapedrers medievals, i alhora mestres d'obra, tenien una divisió del treball segons l'experiència i habilitat de cada un d'ells que els jerarquitzava en tres graus: mestres, companys (oficials) i aprenents³. L'obrador o lògia era on es polien les pedres i on el mestre dibuixava els plànols de la construcció i també era, fora dels treballs propis de l'ofici, el lloc de reunió, de pau i de concòrdia on no s'hi podia acudir amb armes i on es feien les iniciacions dels nous agremiats. Cerimònies d'iniciació en què els neòfits feien el jurament de fidelitat a les lleis del gremi i guardar el secret de tot el que sabien i del que aprendrien en el futur.

Fet el jurament, se'ls lliurava un manil⁴ i se'ls instruïa en la manera d'identificar-se amb els altres agremiats a través de signes, paraules i tocs.

Gravat d'una iniciació maçònica de la maçoneria moderna⁵

Feta la iniciació, s'adjudicava una marca lapidària al nou agremiat que havia de reproduir en les seves obres com a acceptació que es feia responsable del treball realitzat. Marques que no s'han de confondre amb les de posició o col·locació de les pedres tallades⁶. A les lògies s'ensenyava l'art de la construcció a partir de símbols i de la mística dels números segons el llegat pitagòric. Aquest

ensenyament era secret i només conegut pels agremiats, i l'ascens dins el gremi depenia de la capacitat per assimilar els símbols i la mística de la construcció. El fet de guardar el secret del que s'aprenia en la construcció està dins la lògica del moment, en tant que en depenia la supervivència del gremi i els seus afiliats.

Marques de picapedrer a la catedral de Tarragona. © QVM

³ MARTINEZ PRADA, J.A., *Los canteros medievales*, Madrid, Ed. Akal, 2001.

⁴ Sinònim de davantal. En aquest cas fa referència al protector que duia el picapedrer per cobrir-se la part del cos més exposada a les esquirles mentre treballava la pedra.

⁵ <<http://www.masoneriavasca.info/content/view/181329/LOS-RITOS-MASONICO.html>>. En aquest web es descriuen, de manera resumida, un bon nombre de ritus maçònics, dels més de 140 existents. [consultada: 21 agost 2013]

⁶ MARTINEZ PRADA, J.A., *Los canteros medievales*, op. cit.

A les lògies medievals les eines operatives més significatives eren el compàs, l'escaire, el nivell i el regle de 24 polzades, que en l'actualitat també són presents a les lògies però simbolitzant una manera d'actuar èticament; són una part de la simbologia maçònica⁷.

També en l'actualitat la maçoneria continua efectuant cerimònies d'iniciació seguint un ritual que no té dimensió sacramental i que s'ha d'interpretar com el mètode que serveix per estructurar i ordenar els treballs dins la lògia. També el jurament continua existint però amb contingut simbòlic, en el sentit de constituir una eina de consciència i de record del moment de la iniciació. En l'actualitat el secret de la maçoneria és, si se'm permet l'expressió, força prosaic, perquè no és altra cosa que el dret a la intimitat i a la discreció, com qualsevol altra associació.

Maçoneria operativa, la medieval: un frare pagant al mestre constructor, amb un picapedrer a cada extrem⁸. © QVM

De fet, la discreció és un ensenyament que s'aprèn a les lògies, per això alguns edificis maçònics, com el de la Gran Lògia Unida d'Anglaterra o Gran Lògia d' Austràlia, tenen incorporat l'escut amb el proverbi llatí *Audi-Vide-Tace*.⁹

Vitrall de l'edifici de la Gran Lògia Unida d'Anglaterra, a Londres. © QVM

⁷ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *Gran Lògia de Catalunya, orígens, consolidació i repressió franquista. Una història vigent*, Tarragona, Arola Editors, 2011.

⁸ Reproducció d'un capitell del claustre de Santa Maria la Real de Nieva, Segovia, segle XV. Obra de Miguel Sobrino González. Exposició *Ars Mechanicae*, juliol 2013, Tinglado 1 del Port de Tarragona.

⁹ Hauria de ser: *Audi, Vide, Tace, si vis vivere in pace*, que traduït és: Escolta, mira i calla, si vols viure en pau.

3. La transmissió a les futures generacions: la maçoneria especulativa

A partir del segle XVI començà a decaure la construcció de catedrals, alhora que apareixen les Acadèmies, i conseqüentment l'activitat del gremi dels constructors pateix una davallada important propiciadora que a les lògies s'apropin i s'integrin persones que no tenen res a veure amb l'ofici, però són afeccionats a la construcció. A aquests afeccionats se'ls anomenarà maçons acceptats, i seran els que el segle XVIII faran el pas cap a la maçoneria moderna, també anomenada especulativa per diferenciar-la de la medieval, l'operativa¹⁰.

El 1717, el 24 de juny, festivitat de sant Joan d'estiu, quatre lògies de Londres, integrades per maçons acceptats s'uneixen, es federen, i creen la Gran Lògia¹¹ d'Anglaterra. S'abandona la construcció, però es mantenen els principis i usos del gremi de constructors: les eines, els símbols, els rituals, en definitiva les tradicions gremials però amb contingut simbòlic i amb intencionalitat i finalitat universals. Neix, doncs, la maçoneria especulativa, i la norma oral medieval dóna pas a la norma escrita amb les Constitucions d'Anderson, escrites per Anderson (d'ell prenen el nom) i Désaguliers¹², amb una primera edició que apareix el 1723. Amb la maçoneria moderna, es passa de la construcció d'un temple a la construcció de la persona, que ho fa a la glòria del Gran Arquitecte de l'Univers i per la millora de la humanitat. Anderson i Désaguliers *“van cercar en la maçoneria un lloc de trobada d'homes de cert nivell cultural, amb inquietuds intel·lectuals, interessats per l'humanisme com a fraternitat, per sobre de les separacions i de les oposicions sectàries, que tants sofriments havien portat a Europa la Reforma i la Contrareforma. L'article fonamental d'aquestes constitucions és exigir a tot francmaçó la creença en Déu com a mitjà per a conciliar una veritable amistat entre els seus membres(...) i un altre article deixa molt clar que cap atac o disputa seran permesos a l'interior de la lògia, i molt menys les polèmiques referents a la religió o a la situació política... i com a nota destacable d'aquella època, no es fa distinció ni de classes ni de creences polítiques o religioses”*¹³. El naixement de la maçoneria es pot interpretar com una laïcitat on, al voltant d'un mateix espai, es troben en harmonia persones que professen religions diferents.

7

¹⁰ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *Gran Lògia de Catalunya, orígens, consolidació...*, op. cit.

¹¹ Gran Lògia o Gran Orient, és la denominació que pot prendre la federació de tres lògies o més.

¹² James Anderson (Aberdeen c. 1679- Londres 1739), pastor presbiterià. Jean Théophile Désaguliers (La Rochelle 1683-Londres 1744) fill d'un pastor protestant.

¹³ FERRER BENIMELI, J.A., «Masonería Española: mito o realidad» *Tiempo de Historia*, núm. 2, 01-01-1975.

Les premisses inicials d'aquesta maçoneria moderna seran, entre d'altres, la creença en Déu i no oposar-se a les lleis del país, fet que s'explica si tenim en compte que estem en el període històric de l'Antic Regim. D'altra banda, cal tenir en compte que encara són obertes les ferides per la guerra dels Trenta Anys que, amb la pau de Westfàlia (1648), sancionà la divisió d'Europa en blocs religiosos. Posteriorment, la revocació de l'edicte de Nantes (1685) comportà que el protestantisme tornava a ser il·legal a França i s'iniciava l'exili de molts hugonots¹⁴.

Per quin motiu la maçoneria s'estengué tan ràpidament per Europa? La resposta pot semblar frívola, però l'èxit es basà en la sociabilitat que impera a Europa i, enfront els localismes existents fins al moment (clubs, cercles literaris, acadèmies...), la maçoneria fou més atractiva perquè aportà el valor de la universalitat i la llibertat. Tot i deixar molt clar, des del naixement de la maçoneria, que per ser francmaçó s'havia de creure en Déu, el 1738 el pontífex Climent XII condemnà la maçoneria per primera vegada, per considerar-la una heretgia fonamentada en què totes les religions no podien estar en el mateix pla d'igualtat, ja que l'única religió vertadera era la catòlica. La igualtat entre religions, que propugnava la maçoneria, era vista per la cúria romana com una amenaça que podia convertir-se, a llarg termini, en un perill per als privilegis de l'església, atès que la igualtat podia significar compartir-los amb altres religions.

8

Si s'ha de creure en Déu, no actuar contra les lleis del país, i la no transgressió de la prohibició de tractar temes de religió i de política són deures inexcusables, què es fa a la lògia? Què pretén la maçoneria? Per respondre-ho cal recórrer a una definició del Diccionari Enciclopèdic de la Maçoneria que és la més comunament acceptada: "*La Maçoneria és una Associació universal, filantròpica, filosòfica i progressiva que procura inculcar als seus adeptes l'amor a la veritat, l'estudi de la moral universal de les ciències i de les arts, desenvolupar en el cor humà els sentiments d'abnegació i caritat, la tolerància religiosa, els deures de la família; tendeix a extingir els odis de raça, els antagonismes de nacionalitat, d'opinions, de creences i d'interessos, unint a tots els homes pels llaços de la solidaritat, i confont en un tendre afecte de mútua correspondència. Procura, en fi, millorar la condició social de l'home, per tots els mitjans lícits, i especialment per la instrucció, el treball i la beneficència. Té per divisa Llibertat, Igualtat, Fraternitat*"¹⁵.

¹⁴ Sobre les repercussions del conflicte veieu: FO, J. et alii., *El libro prohibido del cristianismo*, México, Lectorum, 2006.

¹⁵ FRAU ABRINES, L., *Diccionari Enciclopèdic de la Maçoneria*, México, 1995.

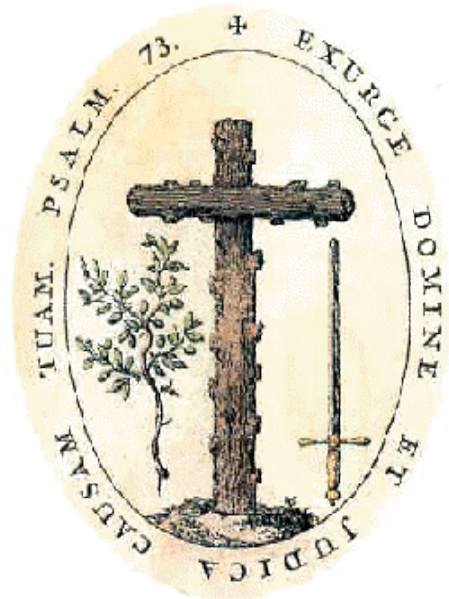
Davant aquesta definició hem de ser conscients que la maçoneria, com qualsevol altra institució, està constituïda per éssers humans i no és d'estranyar que tingui defectes i contradiccions, arribismes insolidaris i falsos protagonismes, que d'altra banda no entelen -o no haurien d'entelar- l'essència mateixa de la institució. Tot i així, veurem com durant el segle XIX la maçoneria tindrà una nova orientació que seguiran, bàsicament, els països no anglosaxons.

*Diccionario enciclopédico de la masonería con un suplemento seguido de la historia general de la orden masónica....*¹⁶.

4. La maçoneria a l'Estat espanyol en l'època de la Il·lustració

Hem entrat en el segle XVIII, amb el naixement de la maçoneria moderna, diferenciada de la medieval, però que alhora n'és continuadora; hem parlat breument de les guerres de religió, però per contextualitzar millor la relació entre maçoneria i església s'ha de parlar necessàriament de la Inquisició.

L'activitat de la Inquisició era vigilar i castigar els dissidents religiosos i polítics que no s'ajustaven al model de conducta i creences prèviament establertes. A l'Estat espanyol la Inquisició tingué una notorietat que s'explica pel seu entroncament amb l'aparell polític, és a dir per l'estatalització de la repressió religiosa i per la seva llarga durada. La Inquisició aparegué el 1478, durant el regnat dels Reis Catòlics.

*Escut de la Inquisició Espanyola*¹⁷.

¹⁶ <ufdc.ufl.edu/UF00083845/00001/print?options=1JJ*> [consultada: 6 setembre 2013].

¹⁷ <<http://www.miquelpuig.cat/2012/11/els-homes-de-la-inquisicio-la-garrotxa.html>> [consultada: 12 agost 2013].

El 1483, Ferran II va decidir estendre la Inquisició castellana als regnes de la Corona d'Aragó, fet que va provocar una important resistència per part de les institucions catalanes que temien que el nou tribunal esdevingués una eina al servei del centralisme i de l'autoritarisme monàrquic. Durant el segle XVIII, la Inquisició va actuar contra l'extensió de les noves idees il·lustrades i liberals. El 1820, durant el Trienni Liberal, la Inquisició va ser abolida i la seu de Barcelona saquejada. Definitivament fou suprimida el 1834, quan ja havia mort Ferran VII¹⁸.

Des de la dècada de 1740, la Inquisició coneixia perfectament, per l'estudi dels processos a francmaçons estrangers, en què consistia una lògia i quines activitats s'hi desenvolupaven, i amb aquest coneixement es van emetre algunes condemnes per proposicions que tenien "cert sabor maçònic"¹⁹, però la Inquisició es va trobar impotent per tipificar el delicte de maçoneria. Cal afegir que la prohibició, persecució i repressió portada a terme amb tanta efectivitat comportà la inexistència d'una maçoneria orgànica catalana, andalusa, basca... espanyola.

La pregunta, doncs, és òbvia, si no hi ha maçoneria espanyola, quina maçoneria trobem durant el segle XVIII? La resposta és que només existeix maçoneria estrangera: a Madrid, el 1728, on el duc de Wharton funda una lògia anglesa²⁰; el 1729, a Gibraltar, territori britànic, es funda la primera lògia militar, també anglesa; el 1742 serà irlandesa, també a Gibraltar; com també seran angleses les del 1750, a Menorca. Totes les lògies són estrangeres i els seus integrants també ho són, amb algunes excepcions poc significatives.

Entrem en els tòpics maçònics del segle XVIII –promoguts tant per la historiografia maçònica com per l'antimaçònica- de conjugar despotisme il·lustrat i maçoneria amb la figura de Carles III i el comte d'Aranda. El tòpic queda desmuntat en constatar que Carles III no només no hi va pertànyer, sinó que la va prohibir el 1751 quan era rei de Nàpols (entre 1738 i 1759), i el seu braç dret, el comte d'Aranda, ha ostentant l'epítet de filo-maçònic perquè fou

10

¹⁸ ESCUEDRO, J.A., *La Inquisición en España*, 1995. <<http://www.almendron.com/historia/moderna/inquisicion/inquisicion.pdf>> [consultada: 16 juny 2012].

¹⁹ MARTÍNEZ MILLAN, J., «Fuentes para el estudio de la masonería en la Sección de Inquisición del Archivo Histórico Nacional. Actas del I Symposium de Metodología Aplicada a la Historia de la Masonería Española: Zaragoza, 20-22 de junio de 1983» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *La masonería en la historia de España*, Zaragoza, Diputación General de Aragón, 1989.

²⁰ Mor el 1731, i enterrat al monestir de Poblet. El 1962 el dictador Franco va obligar a treure del seu lloc primigeni la tomba pel fet de ser francmaçó.

l'artífex de l'expulsió de la Companyia de Jesús²¹, però ha quedat demostrat que no va ser el fundador de la maçoneria espanyola, ni el seu primer gran mestre²², i tot sembla indicar que tampoc no hi va estar afiliat. Aquesta afirmació en basa en què no hi ha cap document que ho acrediti, i en què les dates que es fan constar sobre la seva activitat dins la maçoneria espanyola són coincidents amb la seva estada com ambaixador a França²³.

Per la seva banda, Ferran VI com a rei d'Espanya la prohibia amb una setmana de diferència respecte la de Nàpols. Carles III, posteriorment, i ja com a rei d'Espanya (1759-1788), mantingué la prohibició afegint-hi una obsessió molt pronunciada.

***Philip Wharton, primer duc de Wharton, i Carles III²⁴.
Dues maneres oposades d'entendre la maçoneria en el segle XVIII.***

²¹ Veieu sobre aquest personatge: ALBIAC, M.D., *El conde de Aranda: los laberintos del poder*, Zaragoza, Caja de la Inmaculada de Aragón, 1998, i GONZÁLEZ CAIZAN, C., et alii (eds.), *Carlos desde Varsovia: correspondencia del Conde de Aranda con Ricardo Wall (1760-1762)*, Lublin, Werset, 2005.

²² El Gran Mestre és la màxima autoritat d'una Gran Lògia o d'un Gran Orient.

²³ Sobre aquest període de la vida del polític aragonès veieu: GOMEZ DEL CAMPILLO, M., *El Conde Aranda en su embajada a Francia (1733-1787)*, Mod. RAH, 1945.

²⁴ Imatge del duc de Wharton a partir de: <www.fivenine.plus.com/images/westmorland_tour/2_philip_ duke_wharton.jpg> [consultada: 21 agost 2013].

Imatge de Carles III: <<http://www.museodelprado.es/coleccion/galeria-on-line/galeria-on-line/obra/carlos-iii/>> [consultada: 21 agost 2013].

Un altre dels tòpics recurrents és atorgar un paper determinant a la maçoneria en la Revolució Francesa de 1789. Per a determinar-ne la influència, o no, cal veure la composició dels Estats Generals el 1789, quan es produeix la darrera reunió el maig d'aquest any. Dels 1.165 membres 214 són francmaçons, representen, doncs, un 18% del total de membres, i amb aquest percentatge no es pot parlar de majoria determinant en el moment de votar les mesures revolucionàries que es van aprovar. A més, aquests 214 francmaçons no conformaven un grup disciplinat en el moment de votar les esmentades mesures: 100 votaran a favor (12 són eclesiàstics, 40 de la noblesa i 48 del tercer estat); 50 adoptaran una actitud equívoca, i els 64 restants ho van fer a favor del manteniment de l'Antic Règim. La maçoneria, com a organització, no va exercir gran influència en el desenvolupament de la Revolució, però aquesta la transformà profundament en el futur immediat.

A més, la Revolució no tingué gaires contemplacions a l'hora de fer passar francmaçons pel cadafal: de 52 magistrats executats, 27 eren francmaçons²⁵, fet que evidencia encara més que la revolució no era una qüestió de la maçoneria, malgrat que algun membres hi prengueren part.

12

Reprement el tema de l'activitat de la Inquisició, concretament a Barcelona, durant el període entre 1759 i 1786 (coincidint amb el regnat de Carles III), trobem jutjats els següents delictes: 2 d'excessos contra la doctrina; 15 per excessos contra la fe (un d'ells per maçoneria); 20 per proposicions errònies; i 15 per comportament sexual il·lícit.

²⁵ PORSET, C., «La masonería y la revolución francesa: del mito a la realidad», <dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/961381.pdf> [consultada: 25 agost 2012].

En quasi 30 anys trobem un delictes per maçoneria, una altra dada que confirma la poca o nul·la presència d'activitat maçònica durant el segle XVIII a l'Estat espanyol. Però fora de la relació amb la maçoneria, hi trobem especialment els delictes de comportament sexual il·lícit, i més concretament l'anomenat crim de sol·licitació (*crimen sollicitationis*) fonamentats en l'acusació a capellans de fer ús del sagrament de la penitència per aconseguir favors d'índole sexual amb les fidels. Però no només se'ls acusa per la inducció a l'acte carnal, sinó també per defensar davant les seves feligreses la idea que un acte sexual entre un sacerdot i una penitent no constituïa pecat mortal per a cap dels dos²⁶.

El segle XVIII és el segle de la Il·lustració que, arribada de França, tingué ressò a l'Estat espanyol i, malgrat que tant l'aparell de l'estat com la Inquisició esmerçaren molts esforços en censura i vigilància dels ports i fronteres, hi hagué una constant infiltració d'enciclopedisme. Aquesta entrada d'idees noves tingué més intensitat a partir del decret de Lliure Comerç amb Amèrica (1788), que posa fi al monopoli comercial de la Corona de Castella i dóna pas a una llibertat de comerç on els ports catalans aconseguiren el seu protagonisme. A més, l'ideal il·lustrat de perfeccionament de l'home a través de la raó per aconseguir una societat més pròspera, més lliure i més solidària, concorda perfectament amb l'ideal maçònic, entre altres raons perquè francmaçons van ser alguns dels més destacats representants d'aquell moviment cultural²⁷, com podien ser Montesquieu o Rousseau.

13

Pel que fa a les relacions entre església i maçoneria podem concloure que la maçoneria nascuda el segle XVIII, tant en la pràctica com en els seus principis, no era de cap manera irreligiosa i menys encara antireligiosa. De fet, en aquesta època gairebé la totalitat dels maçons a França, per exemple, eren catòlics, i fins i tot ho eren molts en els països de majoria protestants²⁸.

5. El moviment maçònic al segle XIX

La invasió francesa del 1808 comportà, entre d'altres novetats, la implantació d'una maçoneria francesa que tindrà la consideració d'auxiliar polític dels

²⁶ MORES ROS, C., «La actividad del Tribunal de la Inquisición en Barcelona entre 1759-1786: las proposiciones erróneas», *Pedralbes: Revista d'història moderna. Catalunya a l'Època de Carles III*, Barcelona, núm. 8, 1988.

²⁷ AYALA, J.A., «Revolución, derechos individuales y masonería: las ligas españolas de derechos del hombre (1913-1936)», FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *Masonería, revolución y reacción*, Vol. 1, Alicante, Instituto Alicantino Juan Gil-Albert, 1990.

²⁸ FERNÁNDEZ CLEMENTE, E., «Masonería e Iglesia Católica», *Tiempo de Historia*, núm. 29, 01-04-1977.

interessos napoleònics. Aquestes lògies estaran integrades per militars gals, o per civils espanyols anomenats “afrancesats”²⁹.

Més enllà de la invasió napoleònica, el segle XIX espanyol serà el segle d’implantació del liberalisme, tot i les contradiccions i resistències que trobarà el nou règim i que es sintetitzen a Catalunya amb l’esclat de tres guerres carlines respectivament de 1833-1840, 1846-1849 i 1872-1875, i que tot plegat conduí a una inestabilitat social i política que tingué, com a una de les moltes conseqüències, prop de 250.000 exiliats, dels quals 50.000 seran catalans. Una altra conseqüència foren els cinc textos constitucionals: 1812, 1837, 1845, 1869 i 1876.

També fou, inicialment, un altre segle de persecució maçònica que obsessivament portà a terme Ferran VII, amb l’ajut de la Inquisició. Aquest monarca i l’església van practicar una repressió només equiparable amb la franquista.

Però també fou la centúria on la maçoneria experimentà una gran expansió, sobretot a partir del 1868, amb la Revolució de Setembre –La Gloriosa- o Sexenni Democràtic que, a més d’arribar tard, tingué una curta durada.

14

27 d'agost de 1789, *Declaració dels drets de l'home i del ciutadà*³⁰.

²⁹ Afrancesats eren considerats els partidaris de Josep I Bonaparte, del reformisme liberal i alguns, fins i tot, de l'annexió de Catalunya a França, així com aquells que col·laboraven amb l'administració napoleònica.

³⁰ < <http://flaneurassegut.org/flaneur-assegut/revolucio-francesa-cronologia-comentada-de-presa-de-la-bastilla-a-caiguda-robepierre.html> > [consultada: 5 agost 2013].

Sense els francesos a la península, el 1814 retorna la restauració absolutista amb Ferran VII, i amb ella s'inicia la persecució dels afrancesats per traïdors, i dels liberals per enemics del règim. Ambdós grups foren denunciats davant la Inquisició per liberals i francmaçons. De fet, la Inquisició es dedicà quasi en exclusiva a perseguir francmaçons i a publicar relacions de llibres prohibits, entre els quals es trobava la Constitució de 1812. Les condemnes sobre els francmaçons tenien com atenuant la delació de la xarxa de lògies napoleòniques i els seus integrants, com també autodelatar-se per poder evitar un càstig més gran. L'activitat maçònica fou pràcticament eradicada de 1814 a 1820 i no es reprendrà fins al Trienni Liberal (1820-1823), però el 1823, amb la Dècada Ominosa, Ferran VII ajudat pels Cent Mil Fills de Sant Lluís restablí l'absolutisme i la repressió maçònica i constitucionalista, amb la col·laboració de la policia i de la Inquisició. El 1825 es publicà una Cèdula Reial per la qual francmaçons, comuners i altres sectes, havien de ser considerats com a enemics del "Tron i de l'Altar", quedant subjectes a la pena de mort, i amb la conseqüent confiscació de béns³¹.

A principis d'aquest segle, els tòpics sobre la maçoneria continuaran i tindran la màxima expressió en un seguit de llibres escrits per clergues espanyols i estrangers que faran fortuna arribant a crear un cos antimaçònic de gran abast social. Una bona part d'aquesta literatura tingué com a protagonista la Revolució Francesa, amb autors com l'abat Jacques-François Lefranc³², amb un relat basat en el complot dels francmaçons per portar a terme la Revolució. El pare Lorenzo Hervás y Panduro publicà *Causas de la Revolución Francesa*, amb contingut gairebé idèntic al de Lefranc, insistint amb la conjura de totes les forces malignes per destruir el tro i l'altar, i per vèncer-la proposava una "violència santa" entesa com una "guerra justa" per a l'extermini de l'enemic³³.

Les *Memoires pour servir à l'histoire du Jacobinisme*, de l'abat Agustín Barruel, publicades a Londres el 1797, van tenir un gran èxit editorial. La primera edició en castellà es publicà el 1812. El mèrit de Barruel va ser recollir i sistematitzar les diferents argumentacions antimaçòniques que aparegueren durant el segle XVIII, i fent un discurs ben elaborat aconseguí molts seguidors

³¹ MORALES RUIZ, J.J., «Fernando VII y la masoneria española». *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 2003, núm. 3.

³² El llibre fou publicat a París el 1792, amb el títol *La voile levé pour les curieux ou le Secret de la Révolution révélé à l'aide de la Franc-Maçonerie*.

³³ MORALES RUIZ, J.J., «Fernando VII y ...», art. cit.

antiliberals atesa la passió acumulada en les guerres napoleòniques, alhora que proporcionà arguments per combatre el liberalisme.

L'ambient liberal que corria per Cadis contrasta amb l'aparició del diari *El Sol de Cádiz*, editat i dirigit pel pare Rafael de Vélez, autor del *Preservativo contra la irreligió*. Tot i la seva breu durada, de setembre de 1812 a setembre de l'any següent, va exercir una enorme influència en la difusió d'un aspecte molt important del mite reaccionari que farà fortuna durant tot el segle XIX, i bona part del XX: la popularització de la idea que les societats secretes eren les veritables causants dels mals d'Espanya, i la identificació dels maçons amb els liberals, i aquests, al seu torn, amb Napoleó.

Adjudicar a la maçoneria, o a qualsevol altre grup, actuacions sobre uns fets mai provats ha esdevingut una teoria de la conspiració que ha servit als governants i a l'església per mantenir el poder i els privilegis. El sentit comú ens hauria de fer copsar que les revolucions i les conspiracions són prou complexes per adjudicar la seva autoria a una sola organització, que a més mai no ha estat excessivament nombrosa.

Portades de llibres antimaçònics corresponents a: Lorenzo Hervás y Panduro, Rafael de Vélez, Augustin Barruel i Jacques-François Lefranc³⁴.

³⁴ Imatges obtingudes a través de "Google Books".

La popularitat social de la maçoneria es produí amb la Revolució de Setembre (1868-1874), quan les lògies espanyoles experimentaren un creixement espectacular, però descontrolat, que tingué el seu final el 1898, quan fou acusada de ser la responsable de la pèrdua de les colònies d'ultramar i s'autodissolgueren. El següent quadre fa palès aquest important creixement, i meritós si tenim en compte que el passat immediat havia estat de repressió, com a mínim fins a la mort de Ferran VII el 1833³⁵.

Quadre núm. 1

Lògies existents en el període 1868-1898

Obediència	Nombre Lògies
Grande Oriente Lusitano Unido	83
Grande Oriente de España	496
Grande Oriente de España (Pérez)	77
Grande Oriente Nacional de España	331
Grande Oriente Nacional de España (Ros) y Grande Oriente Ibérico	129
Grande Oriente Español	252
Gran Logia Simbólica Española de Memphis y Mizraim	192
Altres	191
TOTAL	1.751

17

Font: Ferrer Benimeli (1987)³⁶.

Algunes lògies, però, demanaran ser afavorides per grans orientes estrangers. El més significatiu és el Grande Oriente Lusitano Unido que afavorirà un total de 83 lògies, a les quals interessava el reconeixement internacional³⁷ de l'obediència portuguesa, a més de promoure la regularitat³⁸ maçònica, però tenir

³⁵ El 1853 hi ha notícies de detencions de francmaçons a Barcelona i posteriors condemnes de presó.

³⁶ FERRER BENIMELI, JA. (coord), *La masonería en la España del siglo XIX*, Vol. 1, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

³⁷ El Grande Oriente Lusitano Unido era l'única obediència peninsular amb reconeixement internacional que l'atorgaven els anglesos, després de verificar que es treballava d'acord amb els principis de les Constitucions d'Anderson. Sobre la maçoneria portuguesa veieu: MARQUES, A.H. de Oliveira, *História da Maçonaria em Portugal*, Lisboa, Presença, 1987.

³⁸ La paraula "regularitat" significa, en tot el text, que el treball maçònic es fa seguint els principis del 1717 i 1723: s'ha de creure en Déu; s'ha de jurar sobre la Bíblia; política i religió no són temes a tractar a les lògies; les lògies només poden ser masculines... entre d'altres preceptes o obligacions.

més lògies a l'Estat espanyol que a Portugal, li comportà seriosos problemes amb sectors nacionalistes portuguesos que consideraven aquesta situació com a procliu a l'iberisme³⁹.

Una altra qüestió que cal aclarir és la influència de la maçoneria en les constitucions del segle XIX. La realitat és que hi participà ben poc, a partir del fet que el Consell de Regència la prohibí el 19 de gener de 1812, dos mesos abans de la promulgació de la Constitució de Cadis. A més, aquesta constitució recull la confessionalitat de l'Estat i reconeix la religió catòlica com a verdadera, fet que és antagònic a l'ideal maçònic. Malgrat això, el tòpic divulgat fou que els francmaçons dirigien el moviment liberal, adjudicant-los la paternitat de la Constitució, l'abolició de la Inquisició, i totes les mesures que emanaven d'aquest procés constituent.

La Constitució de 1869, igual que la de 1812, manté el tòpic de la influència maçònica en els articles que feien referència a la qüestió religiosa. El tòpic es desmunta fent un repàs dels diputats francmaçons: del total de 326 diputats, es pot assegurar que 20 eren francmaçons en aquelles dates, mentre que uns altres 8 ingressaren a la maçoneria amb posterioritat, tot i així, donem per bona la xifra de 28 diputats. Els francmaçons, doncs, representaven un 8,5% del total de representants, i amb aquest percentatge, es pot influir o ser decisiu en el moment de la votació de qualsevol article? La resposta, òbviament, és que no. El mite d'una maçoneria unànime perseguint intrigues subterrànies, revolucionàries i anticatòliques resisteix malament un simple examen⁴⁰ de sumes i restes. A més, succeeix el mateix que en els Estats Generals de 1789 a França: els francmaçons no actuaren amb estratègia maçònica comuna, sinó que ho feren amb directrius de partit. També cal constatar que 1.751 lògies repartides entre dotze obediències fa impossible una actuació unànime i coordinada. Fins i tot, seria difícil que ho fessin les lògies federades a una mateixa obediència⁴¹. Malgrat que el sentit comú porta a pensar que era impossible l'actuació maçònica coordinada, el Vaticà opinava que sí, que actuaven de manera coordinada, perquè els francmaçons estaven compromesos mitjançant el jurament de la iniciació.

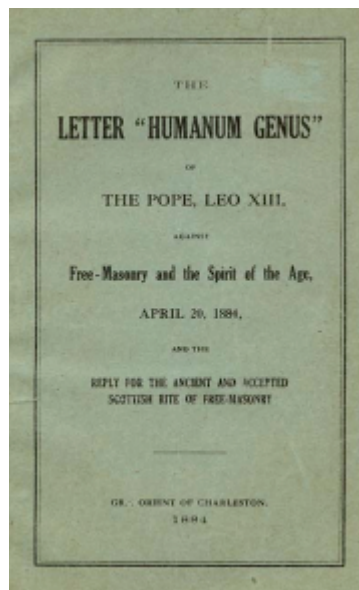
³⁹ Moviment polític i cultural que propugna l'acostament i la millora de relacions a tots els nivells entre Portugal i Espanya i, en darrer terme, la unitat política dels mateixos.

⁴⁰ MORALES RUIZ, J.J., «Fernando VII y la ...», art. cit.

⁴¹ BASTIAN, J.P., «Los dirigentes protestantes españoles y su vínculo masónico, 1868-1939: hacia la elaboración de un corpus», *Anales de Historia Contemporánea, (Ejemplar dedicado a: Migraciones e interculturalidad en España y Región de Murcia)*, núm. 21, 2005.

Un tema interessant d'aquest període és que la història contemporània del protestantisme a l'Estat espanyol comença amb la Revolució de Setembre, el 1868. La posterior Constitució de 1869, amb el reconeixement de la llibertat de culte, l'aprofità el protestantisme per fer una expansió i consolidar-se en molts àmbits geogràfics. Anteriorment, el protestantisme havia estat actiu a través de les lògies, entenent que aquesta era una aliança estratègica per assolir la modernitat laica i l'ordre democràtic. De fet, hi hagueren més protestants que s'integraren a la maçoneria ocupant càrrecs de responsabilitat a les diferents lògies, que francmaçons incorporats al protestantisme⁴².

Durant el segle XIX, Pius IX i Lleó XIII⁴³ dirigiren més de 350 atacs contra les societats secretes en general i contra la maçoneria en particular. Totes aquestes intervencions, més polítiques que religioses, tenien l'argument recurrent que la maçoneria maquinava contra l'església i els governs legítims. Una de les perorates més difoses de Lleó XIII va ser l'encíclica *Humanum Genus*, el 1884, divulgada a través dels pulpits i la premsa. A les típiques conspiracions contra el tro i l'altar, afegia que la maçoneria era un factor més en el conjunt d'errors liberals⁴⁴, que havien estat condemnats anteriorment en el concili Vaticà I (1869-1870).

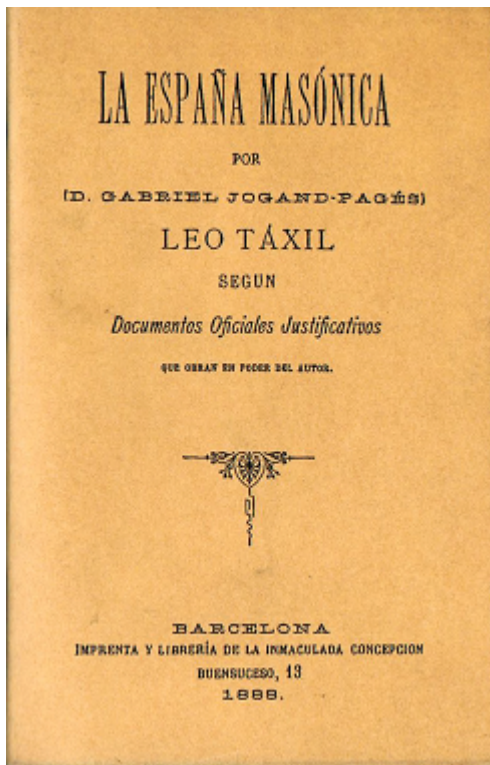

Portada de resposta de la maçoneria dels Estats Units a l'encíclica Humanum Genus

⁴² Art. cit.

⁴³ Pius IX, pontífex entre 1846 i 1878. Lleó XIII, pontífex entre 1878 i 1903.

⁴⁴ ALVÁREZ LÁZARO, P.F., «Masonería e Iglesia españolas (1868-1900): El auge de una controversia», *Anales de Historia Contemporánea*, núm. 4, 1985.

Portada de “La España Masónica” de Leo Tàxil.

La maçoneria reaccionà publicant refutacions a l'encíclica, però en els anys immediats es generà un corrent antimaçònic que comportà la celebració de nombrosos congressos internacionals, el més destacat dels quals va ser el de Trento de 1896, on l'estrella va ser Leo Tàxil i les publicacions periòdiques que venia fent des de 1885 sobre la maçoneria i la seva relació amb el satanisme, amb prou fortuna econòmica. El 1897, però, Leo Tàxil va confessar públicament, davant una assemblea de la Societat Geogràfica de París, que durant 12 anys s'havia enriquit escrivint mentides i fabulacions contra la maçoneria, i que fent-ho s'havia burlat de l'església. El mal ja estava fet i malgrat que Tàxil ho desmentís, molta gent s'havia cregut les seves difamacions.

20

El 1877 es produí un fet que marcà el futur de la maçoneria universal: el Gran Orient de França feu efectiva la supressió en la seva constitució de la fórmula del “Gran Arquitecte de l'Univers”, basant-se en què la llibertat de consciència de l'individu no podia quedar sotmesa al reconeixement d'un déu o d'un ésser superior. Aquest fet ocasionà un cert rebuig en el món maçònic, sobretot en la maçoneria anglesa i nord-americana, perquè implicava que no calia creure en Déu per ser admès en la maçoneria, i això trencava un dels seus principis fundacionals. De portes enfora aquest plantejament contribuí a identificar la maçoneria amb l'ateisme actiu i com adversària de la religió. És el moment que el laïcisme entra a les lògies, passant per etapes que anaven d'una neutralitat tolerant a un sentiment anticlerical. Aquest nou plantejament d'una part de la maçoneria també li comportarà l'aproximació als lliurepensadors amb qui mantingueren, en molts moments, un comú denominador: l'anticlericalisme. Van ser situacions puntuals, però amb una certa continuïtat en el temps com és el cas de Rossend Arús, francmaçó i alhora director i ànima del periòdic lliurepensador *La Luz*, de Barcelona.

A l'Espanya de finals del segle XIX, aquesta nova manera d'entendre la maçoneria que impulsaven els francesos tingué acceptació perquè existia animadversió a una església que continuava mantenint poder institucional i exercia el control sobre l'ensenyament. Aquesta nova concepció maçònica allunyà les obediències espanyoles de la regularitat i, consegüentment, del reconeixement internacional, i s'hi afegim que el rebuig portuguès a l'iberisme comportà que el Grande Oriente Lusitano Unido deixés d'afavorir, progressivament, totes les lògies espanyoles, tot plegat tingué com a conseqüència que la maçoneria espanyola quedés aïllada internacionalment.

També cal afegir que s'instal·là a les lògies un nou corrent de pensament racionalista que veu en els dogmes religiosos una negació de la llibertat i el fre per a una regeneració humana. No obstant això, des de sectors progressistes de la societat espanyola s'intentarà conciliar la fe i la raó com a premisses per a dur a terme la revolució burgesa, i així acabar amb la polèmica religiosa per superació de tot el que té d'intolerant⁴⁵. Es comença a perfilar una maçoneria que tingué aliats, i militants, en el republicanisme, en els lliurepensadors, en alguns sectors de l'anarquisme, entre els intel·lectuals, en la petita burgesia i treballadors de coll blanc. La majoria d'ells confluirà d'una manera decidida, durant el primer terç del segle XX, sota la bandera republicana, i alguns sota la bandera de la maçoneria⁴⁶.

21

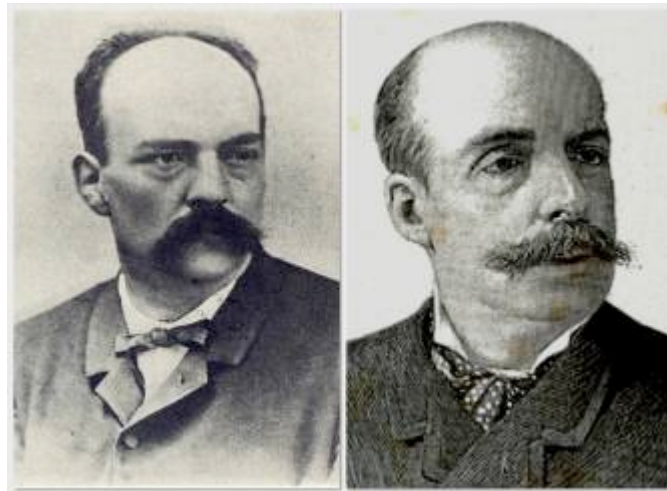
Aquests corrents de pensament no tenen la mateixa sort geogràfica a l'Estat espanyol, i el mapa d'implantació de la maçoneria pot establir un paral·lelisme, força aproximat, al que s'ha anomenat les dues realitats espanyoles, "...l'Espanya portuària i la de l'interior. La primera oberta al mar i a les noves idees, amb un major pes comercial, colonial i industrial, ideològicament més procliu al republicanisme, cantonalisme i anarquisme; la segona més agrícola, conservadora i tradicional, amb l'excepció, lògicament, de la capital Madrid"⁴⁷. Dins l'Estat espanyol, i seguint aquesta lògica, Andalusia i Catalunya seran els territoris que més tallers acolliran durant el segle XIX.

⁴⁵ RODRÍGUEZ MARTÍNEZ, E., «Masonería e Iglesia en Castilla-La Mancha» FERRER BENIMELI, J.A., (coord), *Masonería, política y sociedad*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

⁴⁶ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *La Gran Lògia de Catalunya...*, op. cit.

⁴⁷ FERRER BENIMELI, J.A., *La Masonería*, op. cit.

Valentí Almirall i Rossend Arús⁴⁸.

En aquest context apareixerà una maçoneria catalana que no treballarà “a la Glòria del Gran Arquitecte de l’Univers”, sinó que ho farà “Per al Progrés de la Humanitat”. Es tracta de la Gran Lògia Simbòlica Regional Catalana creada per Rossend Arús⁴⁹ el 1886, on la catalanitat i la defensa del federalisme seran part essencial dels seus objectius maçònics. La creació d’aquesta gran lògia catalana fou el resultat lògic del ressorgiment del catalanisme polític. D’altra banda, la vinculació de Rossend Arús amb els lliurepensadors donarà un aire més liberal a aquesta obediència, encara que això l’aparti de la regularitat. Mentrestant, una majoria de lògies catalanes, cansades de l’actitud centralista del Grande Oriente Español, es veuran atretes pel federalisme de la Catalana i crearan una obediència paral·lela amb el nom de Lògies Confederades (maig de 1890), però el 1894 es dissoldran per la persecució governamental al considerar que tenien relació amb els anarquistes. De fet, el federalisme inspirat en Valentí Almirall⁵⁰ que adoptà aquesta obediència catalana li va comportar la incomprensió i els atacs de les obediències espanyoles perquè veien en el federalisme una negació de la nació espanyola, malgrat que era de concepció sobiranista, de baix a dalt, i, per tant, contraposat al centralisme de l’Estat.

Conseqüent amb el que demanava per Catalunya, va ser l’única obediència metropolitana que va defensar postulats favorables a la independència de les colònies d’ultramar, si bé la Gran Logia Independente de Sevilla i el Grande Oriente Nacional de España també ho van reconèixer i recolzar, almenys durant

⁴⁸ Valentí Almirall, imatge obtinguda de Wikipedia. Rossend Arús, imatge obtinguda de “El Maçó Aprenent”.

⁴⁹ Barcelona 1841-1891. En fou gran mestre fins la seva mort, després es produí la decadència de la seva obediència.

⁵⁰ Valentí Almirall fou el marmessor del testament de Rossend Arús, i com a tal impulsà la Biblioteca Pública Arús.

un breu temps⁵¹. La resta d'obediències maçòniques apostaren pel manteniment de les colònies, demanant que fossin tractades com una província més de la metròpoli, en pla d'igualtat.

Un altre fet important per a la maçoneria universal esdevindrà el 1893, quan George Martin i Marie Deraismes funden la Gran Lògia Simbòlica Escocesa Mixta de França, que marca l'inici de la incorporació de la dona a la maçoneria amb igualtat de drets i deures amb els homes, no com anteriorment que les dones eren "adoptades" pels homes. És un avenç que costarà de consolidar, sobretot allà on la religió té més influència i l'exerceix sobre les dones. Sobre aquesta influència, Odon de Buén i Cristóbal Litrán (ambdós francmaçons i lliurepensadors) faran públiques qüestions que consideren preocupants, en tant que defensors de l'emancipació de la dona i considerant el cristianisme l'origen de la seva inferioritat social⁵², com per exemple, que el sacerdot tingués accés a la vida íntima de cada llar a través de la confessió.

La incorporació de la dona a la maçoneria serà el segon trencament de la regularitat maçònica –el primer fou el 1877, i també a partir d'una iniciativa francesa-, però era el pas necessari per a una nova maçoneria que es consolidà durant el segle XX en clara oposició a l'anglosaxona que mantindrà, i manté, la regularitat.

6. El segle XX: la continuació de la persecució

Com anteriorment s'ha mencionat, la maçoneria fou el boc expiatori en la pèrdua de les colònies, tot i que la seva responsabilitat fou nul·la, però era més fàcil acusar-la que aconseguir que les classes dirigents de l'Estat fessin una autocrítica sobre els motius que havien portat "al desastre del 98". L'únic vincle existent entre colònies i maçoneria fou que el primer ministre del govern espanyol Segismundo Moret era francmaçó igual que algun dels líders independentistes colonials⁵³; aquest prejudici condicionà la maçoneria de

⁵¹ SÁNCHEZ FERRÉ, P., «La masonería española y el conflicto colonial filipino» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *La Masonería en la España del siglo XIX*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

⁵² SÁNCHEZ FERRÉ, P., «Mujer, feminismo y masonería en la Cataluña urbana de la Restauración» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *Masonería, política y sociedad*, Vol. 2, Córdoba, Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989.

⁵³ Molts dels líders colonials participaven de les lògies Lautaro. Malgrat portar el nom de "lògies", no practicaven la maçoneria, sinó que eren societats patriòtiques creades amb una finalitat: mitjançant la revolució,

principis del segle XX, i serà un dels arguments recurrent per desprestigiar-la. Des d'aleshores s'inicià una fortíssima campanya antimaçònica encapçalada per l'església i els sectors conservadors, provocant un replegament de la institució que arribà gairebé a l'autodissolució.

La Setmana Tràgica de 1909, amb la revolta i la crema de convents, fou un dels moments àlgids d'un anticlericalisme de resposta violenta, cansat de la influència d'una l'Església que intentava mantenir el control de la vida quotidiana dels ciutadans mitjançant la imposició d'una concepció de la vida que no era compartida per una bona part de la societat. El moviment obrer i, en general, el republicanisme, consideraven l'Església catòlica com un dels pilars del vell ordre polític que s'havia de destruir⁵⁴.

Un cop reprimida i controlada la revolta, les autoritats imputaren com a culpable Ferrer i Guàrdia, que va ser jutjat i posteriorment afusellat. Davant d'aquest fet, la quasi totalitat de les lògies barcelonines mantingueren un silenci còmplice⁵⁵ que afeblí i desprestigia encara més la maçoneria. El 1910, però, es produí un ressorgiment de la maçoneria, de manera tímida i lenta, gràcies a circumstàncies alienes que seran ben aprofitades:

Quatre imatges de la Setmana Tràgica de 1909⁵⁶.

aconseguir la independència d'Hispanoamèrica de la corona d'Espanya. Es confonia, i encara es confonen, les societats patriòtiques amb les secretes, i aquestes últimes amb la maçoneria.

⁵⁴ <www.upf.edu/materials/fhuma/st1909/text/bloc2.pdf> [consultada: 18 setembre 2013].

⁵⁵ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *La Gran Lògia de Catalunya...*, op. cit.

⁵⁶ <http://blocs.mesvilaweb.cat/media/Zm90b3BvcnRhZGE=_135574_6369_1.jpg> [consultada: 18 setembre 2013].

la primera, les restriccions als ordes religiosos que establia amb la “Ley del Candado”⁵⁷, impulsada pel govern Canalejas. En defensa d’aquesta llei, i contra l’ensenyament religiós, el juliol d’aquell any, a Barcelona, es féu una gran manifestació cívica en favor del laïcisme que tingué una nodrida presència femenina. La segona circumstància succeïa l’octubre del mateix any, i també a la capital catalana, amb la celebració del Congrés Lliurepensador, en el que la major part dels ponents eren francmaçons i favorables a l’establiment d’un ensenyament laic⁵⁸.

Amb aquest rerefons ingressaren a la maçoneria polítics que després tingueren càrrecs rellevants a la II República. Aquestes noves incorporacions, conjugades amb la repressió de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930, que l’església no condemnarà perquè s’hi trobarà còmoda), tindran com a conseqüència que els temes polítics siguin tractats a les lògies, uns dels pocs espais de llibertat que restaven operatius, malgrat que des de la direcció de cada obediència es feren crides, sense èxit, a guardar el precepte de no tractar temes de política ni de religió als temples. I el 1931, amb la proclamació de la II República, la majoria de polítics francmaçons electes s’allunyaran de les lògies per tal de dedicar-se a les tasques parlamentàries.

⁵⁷ Aquesta llei limitava la presència d’ordes religiosos estrangeres com a conseqüència de la supressió de l’ensenyament a l’església, a França. Aquesta prohibició comportà que moltes d’aquestes congregacions volguessin implantar-se a l’Estat espanyol.

⁵⁸ SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *Gran Lògia de Catalunya...*, op. cit.

La tímida represa maçònica continua i dues obediències tindran certa rellevància: el Grande Oriente de España, i la Gran Logia Española una reconversió de la Catalana de Rossend Arús, que continuant el seu esperit federal donà lloc, el 1933, a la creació de la Gran Lògia de Catalunya.

Si a finals del segle XIX havien 1.751 lògies, la represa del segle XX s'ha de considerar més aviat tímida atenent-nos al nombre de lògies.

Quadre núm. 2

Nombre total de lògies existents de 1931 a 1936

Any	1931	1932	1933	1934	1935	1936
Nombres de Lògies	141	183	220	200	191	172

Font: Cruz Orozco (1987)⁵⁹.

El perfil professional dels integrants de la lògia Themis durant la II República, ens pot permetre fer una radiografia social del taller, i, per extensió, de la resta de lògies catalanes en el període republicà. L'activitat laboral dels 109 membres era:

Quadre núm. 3

Lògia Themis (Barcelona). Perfil socio-professional dels membres

Negocis i empresa	13
Dependents i Treballadors	31
Funcionaris civils	31
Professions liberals	25
Militars i policies	9

Font: Archivo General de la Guerra Civil Española, Salamanca⁶⁰.

L'ocupació laboral es molt diversa, fet que denota l'interclassisme de la lògia, i, per extensió, de la maçoneria. Un interclassisme que per anarquistes i comunistes serà un fre per portar a terme la revolució obrera, i per aquest motiu no permetran la doble militància maçònica i política dels seus afiliats.

La militància política dels francmaçons a les Corts Constituents de 1931, era majoritàriament de membres de l'esquerra liberal no marxista.

⁵⁹ CRUZ OROZCO, J.I., «Avance del mapa masónico de España durante la II República», FERRER BENIMELI, JA., (coord), *La masonería en la España del siglo XIX*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

⁶⁰ *Llibre de Vida de la Themis*. Caixa 608-A-10/1. Archivo General de la Guerra Civil Española, Salamanca.

Quadre núm. 4

Nombre de francmaçons a les Corts Constituents de 1931

- Esquerra Republicana de Catalunya, de 43 diputats, 7 ho eren (16%).
- Partit Socialista Obrer Espanyol, tenia 15 francmaçons entre els seus diputats, d'un total de 118 (13%).
- Partit Republicà Radical Socialista (de Marcel·lí Domingo), 13 francmaçons, d'un total de 52 (25%).
- Partit Republicà Radical (d'Alejandro Lerroux), 24 de 96 diputats (25%).

Font: Cruz Orozco (1989)⁶¹.

Les Corts constituents de la II República havien consagrar un programa de reformes liberals (bienni 1931-1933). De totes les reformes volem fer èmfasi especial en l'article 26, sobre confessions religioses, amb el redactat final : "Totes les confessions religioses seran considerades com a Associacions sotmeses a una llei especial. L'Estat, les regions, les províncies i els Municipis, no mantindran, afavoriran, ni auxiliaran econòmicament a les Esglésies, Associacions i Institucions religioses. Una llei especial regularà la total extinció,

en un termini màxim de dos anys, del pressupost del Clergat. Queden dissolts els Ordes religiosos que estatutàriament imposin, a més dels tres vots canònics, un altre especial d'obediència a autoritat diferent de la legítima de l'Estat. Els seus béns seran nacionalitzats i afectats per a finalitats benèfiques i docents....". En un Estat on l'església catòlica feia segles que gaudia d'una institucionalització i estatalització ben arraigades, era difícil que admetés aquesta nova situació sense presentar batalla, i la premsa catòlica atacà constantment el contingut d'aquest article, fent responsable, com no podia ser d'altra manera, la maçoneria.

Una portada de *El Debate*, periòdic catòlic⁶².

La intervenció masònica era el títol de l'editorial del diari catòlic *El Debate* a la matinada de la votació, 14 d'octubre de 1931, on després de recordar successos similars ocorreguts a la veïna França, l'òrgan catòlic acabava pontificant: "*El poder de la maçoneria es basa, en certa manera, en el de la religió*

⁶¹ CRUZ OROZCO, J.I., «Los diputados masones en las Cortes de la II República (1931-1936)», FERRER BENIMELI, J.A., (coord), *Masoneria, política y sociedad*, Vol. 1, Córdoba, Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989.

⁶² <periodicosregalo.blogspot.com> [consultada: 10 agost 2013].

*mahometana: en l'absència de la crítica, en la renúncia a admetre la controvèrsia, ... si pensessin, la raó dels catòlics no tindria res a témer, però es neguen a tota discussió, i en això, és clar, tenim dret a veure la projecció de l'ombra inequívoca de l'espectre de les lògies"*⁶³.

Com es pot constatar, i es constata molt sovint, atorgar la culpabilitat d'un fet a la maçoneria és una explicació fàcil i mandrosa, que porta a un reduccionisme allunyat de tota realitat històrica⁶⁴. D'altra banda, alguns historiadors interpreten que de l'article 26 el que més preocupava a la jerarquia eclesiàstica espanyola era que el "modus vivendi" desapareixeria en dos anys.

Com en anteriors apartats, un simple càlcul numèric desmunta el tòpic antimaçònic: total diputats a les corts constituents republicanes, 469; diputats pertanyents a la maçoneria de forma fefaent, 73; diputats dels quals no es pot assegurar la pertinença per manca de referències documentals, 47⁶⁵. Tenim, en el millor dels casos, 120 diputats francmaçons que representen un 25% i escaig del total de diputats. I, tal com succeí a les votacions de la Constitució de 1869, aquests diputats francmaçons no tots van votar el mateix pel que fa a l'article 26

*Augusto Barcia*⁶⁸.

i altres articles, perquè les directrius de partit marcaven el sentit del vot. A més, cal afegir que alguns membres ortodoxos de la maçoneria no estaven d'acord amb el tractament que es donava als ordes religiosos, com, per exemple, Augusto Barcia⁶⁶, que ho expressà obertament tant a diputats com als òrgans de la seva obediència, el Grande Oriente Español. De manera sintètica, la posició de Barcia era que les creences religioses formaven part de les llibertats individuals de la persona, i per assegurar-les s'havia de reconèixer totes les religions i no suprimir cap orde religiós⁶⁷.

⁶³ ARBELOA MURU, V.M., «La masonería y la Ley de Congregaciones Religiosas», FERRER BENIMELI, JA. (coord), *La masonería en la historia de España: actas del I Symposium de Metodología Aplicada a la Historia de la Masonería Española Zaragoza: 20-22 de junio de 1983*, Zaragoza, Diputación General de Aragón, 1989.

⁶⁴ CRUZ OROZCO, J.I., «Los diputados masones ... », art. cit.

⁶⁵ Art. cit.

⁶⁶ Afiliat el 1931a Acció Republicana, el partit de Manuel Azaña, no fou diputat a les constituents, però en la seva condició de passat Gran Mestre del Grande Oriente, se li va demanar la opinió, i la va donar, malgrat que no va ser del gust de tothom.

⁶⁷ Fa referència al primer redactat de l'esmentat article 26, on es parlava de la supressió dels tots els ordes religiosos. El redactat final només implicà la Companyia de Jesús.

⁶⁸ <<http://www.asturmason.net/>> [consultada: 18 setembre 2013].

Tot i que la maçoneria no va influir en el redactar final de la Constitució republicana, les dues obediències maçòniques van cometre l'error de presentar-se davant l'opinió pública com les grans valedores d'aquesta Constitució, en tant que els diputats havien incorporant en el redactat totes i cada una de les seves propostes⁶⁹. La realitat era, però, que la majoria de diputats de l'esquerra, tenia com a referent constitucional la Constitució de 1905 de la III República Francesa.

Quadre núm. 5

Procedència geogràfica del diputats francmaçons a les Corts republicanes

	1931	1933	1936
Barcelona	8	4	5
Madrid	6	3	4
Múrcia	7	4	1
Cadis	4	1	3
Sevilla	8	3	1
Alacant	9	4	4
València	7	2	4

Font: Cruz Orozco (1989)⁷⁰

7. Guerra i Postguerra

A l'abordar el segle XX espanyol es constata que l'element central és la Guerra Civil, i com afirma Santos Julià: *"...no pot entendre's res del que ocorregué des de 1936 si prescindim de la guerra civil. ... El recurs a la violència va ser habitual en les lluites polítiques del segle XIX, tan acostumat a contemplar caigudes de governs, i de règims, empesos per la força de les armes. Tot i les moltes guerres, cap guerra civil esgota l'explicació del segle XIX, cap s'ha convertit en la raó d'aquest segle, perquè unes vegades van acabar sense un clar vencedor i altres van donar lloc a paus i enteses de divers signe. No ocorre el mateix en el XX, la guerra civil va assolir plenament el seu propòsit: un vencedor que exterminà al perdedor i que no deixà cap espai per a un tercer que hagués negociat una pau o hagués servit d'àrbitre entre les dues parts"*⁷¹.

⁶⁹ La maçoneria tenia una dimensió gairebé pública a la premsa de l'època, fins i tot generava comunicats de premsa.

⁷⁰ CRUZ OROZCO, J.I., «Los diputados masones ... », art. cit.

⁷¹ JULIÀ, S., *España sin guerra civil*, <<http://www.santosjulia.com/>> [consultada: 1 juny 2013].

Iniciada la Guerra Civil espanyola, a la zona franquista es produeix immediatament una identificació entre Església i Estat, que és el component fonamental del nacionalcatolicisme, acompanyat d'un conjunt de cerimònies político-religioses que serviran per reactivar el catolicisme i per treure'l de la situació d'arraconament en què l'havia deixat la segona república. Les celebracions político-religioses van contribuir que l'església recuperés l'espai d'influència social que havia perdut durant la república⁷². El govern franquista va poder posar en pràctica una eficaç política propagandística de masses a la rereguarda, que va obeir els principis doctrinals del nacionalcatolicisme, i d'un govern militar sense ideologia que va saber veure el potencial mobilitzador i creador de consens social de les cerimònies religioses⁷³.

L'església situant-se al costat del bàndol franquista es convertí en un col·laborador més de la repressió, fins i tot es pot afirmar que l'alimentà. N'és un exemple el contuberni judeo-maçònic-bolxevic del pare Joan Tusquets⁷⁴, que amb la seva col·laboració, i la d'altres personatges, elaborà una relació de més de 60.000 suposats francmaçons, quan el 1936 la maçoneria espanyola comptava, com a màxim, amb 6.000 afiliats. Com també n'és un exemple la carta col·lectiva dels bisbes espanyols escrita pel cardenal Gomà, el juliol de 1937, que qualificava la guerra de "plebiscit armat"⁷⁵ i donava el vistiplau a l'ús de la violència per eliminar l'enemic⁷⁶.

30

L'Església catòlica espanyola demostra el seu suport al General Franco⁷⁷.

⁷² MARTÍNEZ PEREDA, L., *Zamora 1936-1939. Propaganda y fe. Ceremonias político-religiosas en la retaguardia franquista durante la guerra civil*. <http://www.academia.edu/4171851/Zamora_1936_Propaganda_y_fe> [consultada: 12 maig 2013].

⁷³ Art. cit.

⁷⁴ PRESTON, P., «Una contribución catalana al mito del contubernio judeo-masónico-bolchevique». *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 2007, Número 7.

⁷⁵ No la signaren l'arquebisbe de Tarragona, Vidal i Barraquer, ni el de Vitòria, Mateo Múgica

⁷⁶ Sobre la col·laboració amb la dictadura veieu: CASANOVA RUIZ, J., *La Iglesia de Franco*, Madrid, Temas de hoy, 2001.

⁷⁷ <http://www.kingsacademy.com/mhodes/03_The-World-since-1900/06_Dictatorship/06d_Steps-toward-War.htm> [consultada: 10 setembre 2013]. Annabel Merullo Collection, London Evans, p. 287.

No obstant això, no podem obviar la persecució que patí l'església catòlica en la zona republicana, sobretot en el període anomenat "revolucionari", que tenia més de delinqüència que de revolució. En cap cas, però, la violència revolucionària superà la franquista, ni fou dirigida des de l'aparell de l'Estat com la franquista.

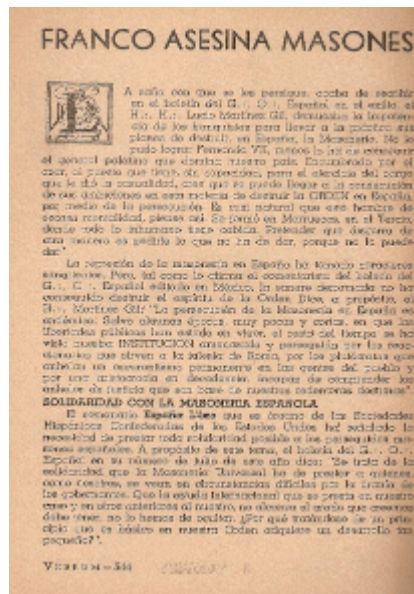
Durant la Guerra Civil es poden diferenciar dues etapes pel que fa a la repressió de la maçoneria en el bàndol franquista: la primera anà del 18 de juliol de 1936 fins mitjans 1938, quan es creà l'Arxiu de Salamanca. En aquesta primera etapa, i sobretot durant els primers mesos de la Guerra Civil, Mola, Queipo de Llano, Yagüe, Franco... i tots els comandaments militars de la rebel·lió tingueren clar que la repressió exigia eliminar de manera indiscriminada el màxim nombre d'opositors per tal de poder continuar l'avanç bèl·lic sense presoners i no hi hagué una clara emfasització en la maçoneria, exceptuant casos d'escarni públic que consistien a treure al carrer tots els símbols maçònics i després cremar-los. Aquest escarni no exclouïa que s'afusellessin els francmaçons o els sospitosos de ser-ho.

La segona etapa de la repressió tingué com a base la informació que subministrà l'Arxiu de Salamanca a partir de la documentació requisada per l'exèrcit franquista. Seran noms i cognoms de persones pertanyents o suposadament pertanyents a partits polítics, sindicats, maçoneria..., i que feu possible una individualització de la repressió⁷⁸, sense oblidar les denúncies fetes per particulars. En aquest període es fa evident la coneguda obsessió del dictador per la maçoneria que la palesarà amb la Llei per a la repressió de la maçoneria i el comunisme del 1940, que tindrà abast dins i fora de l'Estat espanyol. Les circumstàncies internacionals no foren favorables a l'exili republicà de 1939 perquè les persones que fugien de la repressió franquista per salvar la vida no tenien cap garantia que més enllà de la terra d'acollida acabessin sans i estalvis⁷⁹. La magnitud de la repressió franquista, situa en la història a Franco com el segon dictador europeu que ha procurat més morts en època pau, només superat per Stalin. El tercer és Hitler, i el quart Mussolini⁸⁰.

⁷⁸ Com anècdota que pot ajudar a entendre que la repressió franquista anava a per totes, trobem que des de Salamanca es va demanar a la policia de Barcelona referències sobre un personatge: Rafael Casanova, ja que el seu nom constava en un document maçònic requisat per les tropes feixistes a Barcelona.

⁷⁹ FOLCH-SERRA, M., "Tot relacionant la repressió i l'exili: una geografia de la diàspora republicana espanyola, 1939-1972". *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 61-62, 2006. Departament de Geografia – Universitat de Western Ontàrio. Traducció de l'anglès de José Luis Pozo.

⁸⁰ JULIÀ, S., *Espanya...* art. cit.

Revista maçònica Verbum 1951⁸¹.

Amb la mort de Franco, el Grande Oriente Español tornà d'un exili de 40 anys⁸², que transcorregué majoritàriament a Llatinoamèrica. El 1979 el Ministeri de l'Interior li negà la inscripció en el registre d'associacions, però amb posteriors

recursos quedà legalitzat per sentència del Tribunal Suprem, atès que complia “todos los requisitos previstos en el artículo 3 de la ley de 24 de diciembre de 1964”⁸³. Ironia de la història, però la maçoneria acabà sent legalitzada d'acord amb una llei franquista, malgrat que la Constitució espanyola estava aprovada des del desembre de 1978.

Els efectius maçònics, els francmaçons, eren pocs com per emprendre una tasca de gran abast. A més, la maçoneria estava estigmatitzada pel contuberni judeo-maçònic... tan matxucat durant quasi 40 anys. Malgrat molta gent no sabia que significava i quin abast tenia, el consideraven un mal perpetrat entre la maçoneria, els jueus i els comunistes durant la II República.

⁸¹ <<http://mauriciocamposmasoneria.blogspot.com.es/2012/12/los-masones-del-exilio-vienen-sangrando.html>> [consultada: 10 setembre 2013]. “La revista maçònica Verbum, òrgano oficial del Gran Oriente Federal Argentino - GOFA, Obediencia aliada e incondicional del Gran Oriente Español en el Exilio mexicano, edició de 1951, Cuarta época, Año XVII, N° 36, Buenos Aires, mayo-junio, página 544”.

⁸² La maçoneria era prohibida i perseguida durant el franquisme, però a les bases americanes instal·lades a partir de 1953 en territori espanyol, era coneguda i consentida pel règim de Franco.

⁸³ El País, 27 de juliol de 1979.

8. Epileg

El 1983, amb Joan Pau II com a pontífex i Joseph Ratzinger com a prefecte per a la Santa Congregació de la Doctrina de la Fe, hi hagué una nova condemna de l'església catòlica a la maçoneria *“perquè posa en dubte els fonaments de l'existència de Crist; l'examen minuciós dels rituals maçònics i de les afirmacions fonamentals, com també la constatació objectiva de què la Maçoneria avui no ha sofert cap canvi, porta a la conclusió òbvia que no és compatible la pertinença a l'Església Catòlica i al mateix temps a la Maçoneria... en conseqüència, l'afiliació a les mateixes segueix prohibida per l'Església. Els fidels que pertanyin a associacions maçòniques es troben en estat de pecat greu i no poden apropar-se a la santa comunió”*⁸⁴.

A finals del segle XX, surten a la llum pública nous casos de crims de sol·licitació de capellans catòlics a nens i nenes, el que es coneix com a pedofília⁸⁵. Si el fet és greu per ell mateix, encara ho és més quan es constata que la cúria romana, sabedora dels fets des de feia temps, no permeté que els inculpat fossin jutjats per tribunals civils, i la manera d'evitar-ho era traslladar-los a una altra diòcesi pertanyent a una jurisdicció civil diferent.

A principis del 2013, Pascal Vesin capellà de Megève (França) ha estat excomunicat temporalment per pertinença a la maçoneria, amb la consegüent prohibició de rebre els sagraments i exercir de sacerdot. Vespin no s'hi ha resignat, i ha emprès una marxa fins a Roma per exposar el seu cas a Francesc I. El diari *Liberation* està fent el seguiment d'aquesta marxa, anomenant el capellà *“Pascal Vesin. Rector i germà de l'èsser”*. La maçoneria, contràriament a l'església catòlica, admet persones de qualsevol religió, que només cal que tinguin assumit l'esperit de tolerància per poder compartir espais de treball amb la resta de membres.

Fent un repàs sobre el moment actual que ens toca viure, amb crisi econòmica, corrupció, falta de referents, falta de valors... etc, es pot afirmar que hi ha ben poques institucions amb autoritat moral que puguin allisonar-nos sobre comportaments ètics. L'església catòlica és una d'aquestes institucions que, més enllà dels creients, i no tots, ha perdut autoritat moral davant la societat. Això no obstant, encara té ancoratges polítics que imposen la religió catòlica com a

⁸⁴http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19831126_declaratio-n-masonic_sp.html> Contingut del comunicat emès per la Sagrada Congregació de la Doctrina de la Fe. Roma, 26.11.1983. [consultada: 14 octubre 2011].

⁸⁵ Els abusos contra nens i nenes en escoles i altres institucions catòliques han estat documentats a Austràlia, Àustria, Espanya, Estats Units, Filipines, Itàlia, Irlanda i Mèxic, entre d'altres.

assignatura obligatòria, com és el cas de l'anomenada "lleï Wert" del govern espanyol. El fet substancial és que aquesta lleï té el seu fonament en la Constitució espanyola que instaura l'obligació dels poders públics de cooperar amb les "creences religioses de la societat espanyola", fet que constitueix una autèntica novetat en el dret internacional i comparat⁸⁶.

El retrocés de llibertats individuals i col·lectives, té en aquesta lleï una bona mostra: l'obligatorietat de la religió catòlica a les escoles és converteix en una privació de les llibertats individuals, en tant que afavoreix els practicants d'una determinada religió en detriment d'altres persones que en tenen una altra, de religió, i de les persones que no en tenen cap. Es nega la possibilitat d'escollir, i poc a poc, amb mesures com aquesta, s'està tornant a estatalitzar l'església. Comparem-nos, per exemple, amb els Estats Units d'Amèrica, on la Constitució preceptua que no pot haver cap lleï que estableixi el benefici d'una religió o que en prohibeixi el lliure exercici, mentre que les persones tenen el dret de professar la religió que vulguin i pagar el culte que esculli cadascú. Queda clara la separació església-estat, com també queda clar que la subsistència econòmica no va a càrrec de l'Estat federal, contràriament al que succeeix a l'Estat espanyol on l'església catòlica ha costat 13.226.000 d'euros mensuals l'any 2012, com a mínim⁸⁷.

34

França: anunci de la campanya escolar de 2013⁸⁸.

Les diferents obediències maçòniques existents avui a l'Estat espanyol, i a Catalunya, que són moltes i amb diferents concepcions, però totes fan seva la trilogia de Llibertat, Igualtat i Fraternitat, hauria de comportar que poguessin opinar sobre les llibertats individuals i col·lectives. Opinió que sí han expressat sobre el dret a decidir de Catalunya algunes obediències considerat com una expressió de llibertat que no es pot negar a cap poble. Les obediències

⁸⁶ SOUTO PAZ, J.A., *La transición política en España y la cuestión religiosa*, <http://www.olir.it/aretematich/103/documents/Souto_Transicion.pdf> [consultada: 13 juliol 2013].

⁸⁷ *Butlletí Oficial de l'Estat*, 31/12/2011.

⁸⁸ <<http://perspectivalaica.files.wordpress.com/2013/09/chartelaiciteecole1.jpg/>> [consultada: 17 agost 2013]. A França durant el curs escolar 2013-2014 totes les escoles públiques exposaran una "Carta de la Laïcitat" al costat de la Declaració Universal dels Drets Humans i amb el mateix rang que la bandera francesa, la bandera de la UE i el lema "Llibertat, Igualtat, Fraternitat".

maçòniques no s'han de pronunciar sobre el sentit del vot, perquè seria interferir en la llibertat dels seus membres, els quals fora de les lògies actuaran com creguin convenient. La sectorial “Francmaçons per la Independència”, de l'Assemblea Nacional Catalana, integra els francmaçons partidaris d'assolir aquest objectiu.

Hi ha francmaçons que treballen per la laïcitat o el laïcisme, però des de les diferents obediències maçòniques s'ha mantingut el silenci, o gairebé. Malgrat que, com en el cas del dret a decidir, seria bo que opinessin sobre la llibertat religiosa en tant que és un tema que afecta la llibertat de les persones. I un posicionament més proper a la laïcitat que al laïcisme seria, al meu entendre, d'agrair.

9. Conclusions

La decadència que experimentà a Europa el gremi de constructors a partir del segle XVI comportà que a les lògies s'incorporessin persones d'altres àmbits professionals que foren els que el segle XVIII van fer el pas cap a la maçoneria especulativa. Aquest pas no fou un trencament amb la maçoneria medieval, l'operativa, sinó que de l'ensenyament de l'art de la construcció es prengueren tots els elements que l'integraven: eines, rituals, juraments... per atorgar-los un simbolisme ètic, que conjuntament amb els valors de la llibertat, la justícia, la prosperitat i el perfeccionament de l'home a través de la raó feren força atractiva aquesta nova maçoneria perquè tot plegat tenia intencionalitat i finalitats universals. Tots aquests valors conjugats amb la moda de la sociabilitat del moment feu que la maçoneria s'expandís ràpidament per gairebé tot el continent europeu.

Aquesta maçoneria especulativa naixia el 1717 a Londres, i seria norma escrita el 1723 amb les Constitucions d'Anderson. Possiblement la maçoneria moderna hagués estat una organització tant anònima en el temps com qualsevol altra, si no hagués estat per la condemna que patí el 1738 pel pontífex Climent XII per considerar-la una heretgia. Amb aquesta condemna la maçoneria passà a tenir una dimensió pública negativa que l'ha perseguit durant molts segles amb més de deu condemnes de l'església catòlica. No obstant això, poques vegades hom ha qualificat l'església catòlica com a antimaçònica, però sí que la maçoneria se l'ha definit com a anticlerical gràcies a les difamacions o la falta de rigor històric quan ha estat el cas.

El naixement de la maçoneria moderna, després de les guerres de religió d'Europa, posa en valor la laïcitat en tant que la tolerància ha de poder fer conviure en un mateix espai i objectius diferents creences religioses, i aquest ha estat un valor poques vegades reconegut, però que fou un dels detonants perquè el papat l'excomunicués i la perseguís, atès que la considerava una organització teista que no proclamava la supremacia del déu catòlic.

A més de l'anticlericalisme, a la maçoneria també se l'ha definit com a organització secreta i conspirativa quan la realitat ha estat una altra. La historiografia moderna, la que treballa i analitza els fets des del rigor i la crítica històrica per situar la realitat amb totes les seves llums i ombres, ha posat de manifest que la maçoneria no ha estat la promotora de la Revolució Francesa, que no ha inspirat les constitucions espanyoles del segle XIX, ni la pèrdua de les colònies espanyoles, ni... Malgrat aquestes realitats, el poder i els mitjans que disposa l'església sempre amb ofegat qualsevol intent de la maçoneria de defensar-se de les acusacions rebudes, els congressos antimaçònics del segle XIX són una demostració del poder i mitjans de l'església. El cas més escandalós, però, va ser el de Leó Tàxil, i el seu retractament sobre què va escriure durant molt temps a la premsa francesa sobre la vinculació falsa de la maçoneria i el satanisme, una falsedat que l'església no volgué reconèixer.

36

L'autoritat moral de la jerarquia catòlica, tant en el segle XVIII com en l'actualitat, tingué grans dificultats per imposar-se perquè el seu discurs sobre la sexualitat distava molt d'una pràctica tacada amb els crims de sol·licitació. La jerarquia catòlica ha tingut predisposició a perdonar i exculpar els pecats de sexualitat comesos pels seus pastors, mentre que ha excomunicat ràpidament un capellà francès per pertànyer a la maçoneria, símptoma que evidència que el papat continua entestat a desprestigiar la maçoneria per por a perdre el monopoli de la veritat i els privilegis que manté gràcies a la institucionalització que encara té en molts Estats.

La modificació de la constitució del Gran Orient de França el 1877 trencà amb un dels principis fundacionals: la creença en Déu, expressat en el Gran Arquitecte de l'Univers, fet que servirà com a justificació per a identificar la maçoneria amb l'ateisme i com organització contraposada a la religió. Aquesta pèrdua del Gran Arquitecte de l'Univers, que té força acollida en la maçoneria no anglosaxona, farà possible que a les lògies conflueixin altres manifestacions ideològiques com el lliurepensament i el laïcisme, fet que encara reforçarà més l'argumentació antimaçònica.

Tot i iniciar-se a França aquesta modificació, l'Estat espanyol no en quedà al marge i a les lògies també s'integraren diferents tendències ideològiques, fins i tot de polítiques que veuran en la maçoneria un espai de llibertat per canviar alguns aspectes de l'ordre establert, malgrat que aquesta no és la funció de les obediències. Entrats en el segle XX, la maçoneria a l'Estat espanyol no arriba als 6.000 afiliats, però continua sent culpabilitzada de tots els mals haguts i per haver-hi. Amb la Guerra Civil, la col·laboració d'una majoria de la jerarquia eclesiàstica fa possible que la repressió franquista sigui implacable amb els seus adversaris, però sobretot amb els francmaçons.

Tot i la legalització el 1979 de la maçoneria a l'Estat espanyol, els prejudicis sembrats per segles d'obscurantisme han impedit que la democràcia pogués aixoplugar, com succeeix en altres països, la maçoneria amb igualtat de tractament. No podem contemplar el futur sense Llibertat, Igualtat i Fraternitat, però ben enteses, i que ens han de portar a un món millor. La Llibertat, en la seva aplicació social, podria iniciar-se per allà on començà la maçoneria: la laïcitat, i podria continuar pel dret a decidir.

Tarragona, 7 d'octubre de 2013.

37

BIBLIOGRAFIA

ARBELOA MURU, V.M., «La masonería y la Ley de Congregaciones Religiosas», FERRER BENIMELI, JA. (coord), *La masonería en la historia de España: actas del I Symposium de Metodología Aplicada a la Historia de la Masonería Española Zaragoza: 20-22 de junio de 1983*, Zaragoza, Diputación General de Aragón, 1989.

ALVÁREZ LÁZARO, P.F., «Masonería e Iglesia españolas (1868-1900): El auge de una controversia», *Anales de Historia Contemporánea*, núm. 4, 1985.

AYALA, J.A., «Revolución, derechos individuales y masonería: las ligas españolas de derechos del hombre (1913-1936)», FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *Masonería, revolución y reacción*, Vol. 1, Alicante, Instituto Alicantino Juan Gil-Albert, 1990.

BASTIAN, J.P., «Los dirigentes protestantes españoles y su vínculo masónico, 1868-1939: hacia la elaboración de un corpus», *Anales de Historia Contemporánea, (Ejemplar dedicado a: Migraciones e interculturalidad en España y Región de Murcia)*, núm. 21, 2005.

CRUZ OROZCO, J.I., «Avance del mapa masónico de España durante la II República», FERRER BENIMELI, JA., (coord), *La masonería en la España del siglo XIX*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

CRUZ OROZCO, J.I., «Los diputados masones en las Cortes de la II República (1931-1936)», FERRER BENIMELI, J.A., (coord), *Masonería, política y sociedad*, Vol. 1, Córdoba, Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989.

FERNÁNDEZ CLEMENTE, E., «Masonería e Iglesia Católica», *Tiempo de Historia*, núm. 29, 01-04-1977.

FERRER BENIMELI, J.A., «Masonería Española: mito o realidad» *Tiempo de Historia*, núm. 2, 01-01-1975.

FOLCH-SERRA, M., “Tot relacionant la repressió i l’exili: una geografia de la diàspora republicana espanyola, 1939-1972”. *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 61-62, 2006.

FRAU ABRINES, L., *Diccionari Enciclopèdic de la Masoneria*, México, 1995.

MARTÍNEZ MILLAN, J., «Fuentes para el estudio de la masonería en la Sección de Inquisición del Archivo Histórico Nacional. Actas del I Symposium de Metodología Aplicada a la Historia de la Masonería Española: Zaragoza, 20-22 de junio de 1983» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *La masonería en la historia de España*, Zaragoza, Diputación General de Aragón, 1989.

MARTINEZ PRADA, J.A., *Los canteros medievales*, Madrid, Ed. Akal, 2001.

MORALES RUIZ, J.J., «Fernando VII y la masoneria española». *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 2003, núm. 3.

MORES ROS, C., «La actividad del Tribunal de la Inquisición en Barcelona entre 1759-1786: las proposiciones erróneas», *Pedralbes: Revista d’història moderna. Catalunya a l’Època de Carles III*, Barcelona, núm. 8, 1988.

PRESTON, P., «Una contribución catalana al mito del contubernio judeomasónico-bolchevique». *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, 2007, Número 7.

RODRÍGUEZ MARTÍNEZ, E., «Masonería e Iglesia en Castilla-La Mancha» FERRER BENIMELI, J.A., (coord), *Masonería, política y sociedad*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

SÁNCHEZ CERVELLÓ, J., VENDRELL MORENO, Q., *Gran Lògia de Catalunya, orígens, consolidació i repressió franquista. Una història vigent*, Tarragona, Arola Editors, 2011.

SÁNCHEZ FERRÉ, P., «La masonería española y el conflicto colonial filipino» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *La Masonería en la España del siglo XIX*, Vol. 2, Salamanca, Junta de Castilla y León, 1987.

SANCHEZ FERRE, P., «Mujer, feminismo y masonería en la Cataluña urbana de la Restauración» FERRER BENIMELI, J.A. (coord), *Masonería, política y sociedad*, Vol. 2, Córdoba, Centro de Estudios Históricos de la Masonería Española, 1989.

BIBLIOGRAFIA WEB

<<http://mauriciocamposmasoneria.blogspot.com.es/2012/12/los-masones-del-exilio-vienen-sangrando.html>> [consultada: 10 setembre 2013].

<<http://www.masoneriavasca.info/content/view/181329/LOS-RITOS-MASONICO.html>> [consultada: 21 agost 2013].

<ufdc.ufl.edu/UF00083845/00001/print?options=1JJ*> [consultada: 6 setembre 2013].

<<http://www.miquelpuig.cat/2012/11/els-homes-de-la-inquisicio-la-garrotxa.html>> [consultada: 12 agost 2013].

<www.fivenine.plus.com/images/westmorland_tour/2_philip_duke_wharton.jpg> [consultada: 21 agost 2013].

<http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cf_aith_doc_19831126_declaration-masonic_sp.html> [consultada: 14 octubre 2011].

<<http://www.museodelprado.es/coleccion/galeria-on-line/galeria-on-line/obra/carlos-iii/>> [consultada: 21 agost 2013].

<flaneurassegut.org/flaneur-assegut/revolucio-francesa-cronologia-comentada-de-presa-de-la-bastilla-a-caiguda-robespierre.html> [consultada: 5 agost 2013].

<blocs.mesvilaweb.cat/media/Zm90b3BvcnRhZGE=_135574_6369_1.jpg> [consultada: 18 setembre 2013].

<perspectivalaica.files.wordpress.com/2013/09/chartelaiciteecole1.jpg/> [consultada: 17 agost 2013].

<http://www.kingsacademy.com/mhodes/03_The-World-since-1900/06_Dictatorship/06d_Steps-toward-War.htm> [consultada: 10 setembre 2013].

<<http://www.asturmason.net/>> [consultada: 18 setembre 2013].

ESCUEDRO, J.A., *La Inquisición en España*, 1995. <<http://www.almendron.com/historia/moderna/inquisicion/inquisicion.pdf>> [consultada: 16 juny 2012].

FERRER BENIMELI, JA., «Introducción a la Historia de la Masonería», CORTIJO, E. (coord.), *Masonería y Extremadura*. Ed. Caja de Ahorros de Extremadura y el Ateneo de Cáceres, 28/4/08 (no hi ha més dades). <http://lamemoriaviva.files.wordpress.com/2008/11/libro_masones.pdf> [consultada: 1 juny 2012].

JULIÀ, S., *España sin guerra civil*, <<http://www.santosjulia.com/>> [consultada: 1 juny 2013].

MARTÍNEZ PEREDA, L., *Zamora 1936-1939. Propaganda y fe. Ceremonias político-religiosas en la retaguardia franquista durante la guerra civil*. <http://www.academia.edu/4171851/Zamora_1936_Propaganda_y_fe> [consultada: 12 maig 2013].

PORSET, C., «La masonería y la revolución francesa: del mito a la realidad», <dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/961381.pdf> [consultada: 25 agost 2012].

SOUTO PAZ, J.A., *La transición política en España y la cuestión religiosa*, <http://www.olir.it/areetematiche/103/documents/Souto_Transicion.pdf> [consultada: 13 juliol 2013].

CONDEMNES DE L'ESGLÉSIA CATÒLICA A LA MAÇONERIA.

Climent XII *In eminenti Apostolatus Specula o In eminenti*, 1738; Benet XIV - *Pròvides romanorum*, 1751; Pius VII - *Ecclesiam a Jesu Christ*, 1821; Lleó XII - *Quo Graviora*, 1826; Pius VIII - *Traditi Humilitati*, 1829; Gregori XVI - *Mirari Vos*, 1832. Pius IX - *Qui Pluribus*, 1846; *Quibus quantisque malis*, 1849; *Quanta cura*, 1864; *Multiplices inter*, 1865; Apostolicae Sedis, 1869; *Etsi multa*, 1873. Lleó XIII - *Etsi Ens*, 1882; encíclica *Humanum Genus*, 1884; encíclica *Officio Sanctissimo*, 1887; *Ab Apostolici*, 1890; encíclica *Custodi di quella fede*, 1892; encíclica *Inimica vis*, 1892; *Praeclara Gratulationis publicae*, 1894; *Annum ingressi*, 1902; Joan Pau II, el 1983 a través de la Congregació per la Doctrina de la Fe.